

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 349.42:347.9

DOI: 10.36550/2522-9230-2025-19-60-65

Чорний Сергій Володимирович,

доцент кафедри приватного права

Навчально-наукового інституту «Юридичний інститут»

Київського національного університету імені Вадима Гетьмана,

PhD в галузі права

chornyiserhii79@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-9383-4703

Сергієнко Наталія Артурівна,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри організації захисту інформації з обмеженим доступом

Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки

та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України

0668008067ns@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6681-5961

ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОЧИНИ В УМОВАХ ЦИФРОВИХ ЗАГРОЗ ТА МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ

Сучасний етап розвитку земельних відносин в Україні характеризується поєднанням трьох масштабних процесів: завершенням інституційної фази земельної реформи, активною цифровізацією публічних сервісів та зростанням кіберзагроз у сфері державного управління. Така конвергенція реформ і викликів істотно трансформує правову природу земельних правочинів, змінює способи реалізації та захисту права власності на землю, а також актуалізує нові ризики, які раніше не мали системного характеру.

Запровадження ринку земель сільськогосподарського призначення, розширення електронних форм державної реєстрації речових прав, використання кваліфікованого електронного підпису та дистанційних механізмів укладення правочинів суттєво підвищили доступність і прозорість земельного обігу. Водночас ці ж процеси обумовили появу нових форм правопорушень, пов'язаних із втручанням у функціонування державних реєстрів, викраденням персональних даних, фальсифікацією реєстраційної інформації та використанням цифрових інструментів для земельного рейдерства.

Особливої гостроти зазначена проблематика набуває в умовах воєнного стану, коли кіберпростір став одним із ключових вимірів гібридної агресії проти України, а критична інформаційна інфраструктура, включно з реєстрами прав на нерухоме майно та Державним земельним кадастром, перебуває у зоні підвищеного ризику. За таких обставин земельні правочини виходять за межі суто приватноправових відносин і набувають публічно-правового та безпекового значення.

Актуальність теми також зумовлюється недостатньою узгодженістю земельного, цивільного та інформаційного законодавства у сфері протидії цифровим загрозам, а також відсутністю цілісного механізму інтеграції міжнародних стандартів кібербезпеки у національну систему регулювання земельних правовідносин. У цьому контексті наукове осмислення земельних правочинів в умовах цифрових загроз та міжнародної співпраці є не лише теоретично значущим, а й практично необхідним для формування ефективної політики захисту прав власності на землю.

Ключові слова земельні правочини; цифровізація земельних відносин; кіберзагрози; кіберзлочинність; державні реєстри; право власності на землю; землі сільськогосподарського призначення; міжнародна співпраця.

Chorny S., Serhienko N. LAND TRANSACTIONS UNDER CONDITIONS OF DIGITAL THREATS AND INTERNATIONAL COOPERATION

The current stage of development of land relations in Ukraine is characterized by the convergence of three large-scale processes: the completion of the institutional phase of land reform, the active digitalization of public services, and the growing cyber threats in the field of public administration. This convergence of reforms and challenges significantly transforms the legal nature of land transactions, changes the ways of exercising and protecting land ownership rights, and brings to the forefront new risks that previously did not have a systemic character.

The introduction of the agricultural land market, the expansion of electronic forms of state registration of property rights, the use of qualified electronic signatures, and remote mechanisms for concluding transactions have substantially increased the accessibility and transparency of land turnover. At the same time, these processes have led to the emergence of new forms of offenses related to interference with the functioning of state registers, theft of personal data, falsification of registration information, and the use of digital tools for land raiding.

This issue becomes particularly acute under martial law, when cyberspace has become one of the key dimensions of

hybrid aggression against Ukraine, and critical information infrastructure, including real estate rights registers and the State Land Cadastre, is exposed to increased risk. Under such circumstances, land transactions go beyond purely private-law relations and acquire public-law and security significance.

The relevance of the topic is also обусловлена the insufficient coordination of land, civil, and information legislation in counteracting digital threats, as well as the absence of a comprehensive mechanism for integrating international cybersecurity standards into the national system of regulation of land relations. In this context, the scholarly analysis of land transactions under digital threats and international cooperation is not only theoretically significant but also practically necessary for the formation of an effective policy for the protection of land ownership rights.

Keywords: land transactions; digitalization of land relations; cyber threats; cybercrime; state registers; land ownership rights; agricultural land; international cooperation.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток земельних відносин в Україні відбувається в умовах глибокої цифрової трансформації публічного управління та активної інтеграції інформаційних технологій у сферу обігу земель. Запровадження електронних державних реєстрів, дистанційних процедур укладення та посвідчення земельних правочинів, використання кваліфікованого електронного підпису суттєво спростили реалізацію права власності на землю та підвищили прозорість земельного ринку. Водночас цифровізація земельних правовідносин обумовила появу нових загроз, пов'язаних із кібератаками, несанкціонованим втручанням у державні реєстри, підробленням електронних документів і використанням цифрових інструментів для протиправного заволодіння земельними ділянками.

Особливої актуальності ці проблеми набувають в умовах воєнного стану та гібридної агресії проти України, коли кіберпростір став одним із ключових напрямів впливу на критичну інформаційну інфраструктуру держави. Порушення цілісності або доступності даних Державного земельного кадастру та реєстрів речових прав на нерухоме майно здатне поставити під сумнів стабільність земельного обігу, ефективність захисту прав власників і довіру до інститутів державної влади.

Проблемним залишається й нормативне забезпечення земельних правочинів у цифровому середовищі. Чинне земельне, цивільне та інформаційне законодавство недостатньо узгоджене у частині запобігання та протидії цифровим загрозам, а механізми відповідальності за кіберзлочини у сфері земельних відносин не завжди враховують специфіку електронних правочинів. Крім того, в Україні відсутня цілісна модель імплементації міжнародних стандартів і кращих практик кібербезпеки у сферу регулювання земельних правовідносин, попри активну міжнародну співпрацю та євроінтеграційні процеси.

За таких умов наукове осмислення проблеми забезпечення безпеки земельних правочинів у цифровому середовищі, а також визначення ролі міжнародної співпраці у формуванні ефективних механізмів правового захисту, є необхідним для подальшого розвитку земельного законодавства, зміцнення гарантій права власності на землю та забезпечення національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових досліджень, який ми намагалися дослідити в нашому дослідженні, свідчить про те, що земельні відносини є визначальним фактором, який впливає на рівень ефективності землекористування в економічній системі сьогодення. Зокрема, у працях Н. Ільків, О. Кулинич, А. Мірошніченка увага приділяється цифровізації земельних відносин, функціонуванню електронних земельних реєстрів, правовим аспектам державної реєстрації прав на землю та впливу цих процесів на реалізацію права власності.

Проблеми правового забезпечення кібербезпеки, захисту інформаційних систем і персональних даних досліджуються у працях С. Грищенка, О. Баранова, В. Ліпкана, І. Діордіци, які розкривають загальні ризики несанкціонованого доступу до інформації, використання шкідливого програмного забезпечення та недосконалість правового регулювання у сфері кіберзахисту. Разом з тим, зазначені науковці не пов'язують ці загрози безпосередньо зі здійсненням земельних правочинів та захистом прав на землю.

Таким чином, наявні наукові праці формують важливе теоретичне підґрунтя для дослідження цифрових трансформацій земельних відносин та проблем кібербезпеки, однак не забезпечують системного поєднання земельно-правових, інформаційно-правових та міжнародно-правових аспектів. Це зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу земельних правочинів в умовах цифрових загроз та міжнародної співпраці, що й визначає наукову новизну даного дослідження.

Мета статті полягає у науковому аналізі впливу цифрових загроз на здійснення земельних правочинів, зокрема щодо земель сільськогосподарського призначення, а також у визначенні ролі міжнародної співпраці та публічно-правових механізмів у забезпеченні захисту прав власності на землю в умовах цифровізації земельних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна кіберзлочинність розглядається науковцями як особлива форма кримінальної діяльності, що характеризується використанням цифрових технологій для реалізації традиційних злочинів та створення нових. Українські дослідники підкреслюють, що кіберзлочини виходять за межі технічних питань і стають соціальними, економічними та правовими викликами, що потребують комплексного підходу та міжнародної співпраці. У міжнародних правових-студіях також зазначається, що співробітництво між державами у сфері кібербезпеки є необхідним, але поки що існує брак узгодженого нормативного середовища для цього [1].

Хоча спеціальних досліджень, присвячених кіберзлочинам саме проти земельних реєстрів, у юридичній літературі поки що небагато, окремі наукові праці, присвячені цифровій безпеці систем обліку

земельних даних, вже фіксують ризики, зокрема, цифрова трансформація систем реєстрації земельних даних відкриває додаткові можливості для шахрайства та підробки через вразливі місця у цифрових системах [2].

Земельні ділянки мають високу економічну цінність через їх роль у сільському господарстві, нерухомості, інвестиціях та як предмет довгострокових контрактів. Через це:

- земля стає об'єктом шантажу, рейдерства та підроблення правоустановчих документів;
- власники земель часто мають незахищений доступ до інформації або слабо захищені цифрові сервіси;
- судові процедури для відновлення порушених прав можуть бути тривалими, що стимулює злочинні схеми.

Ці загальні мотиви шахрайства не обмежуються територією однієї держави, а мають транснаціональний характер, що посилює необхідність спільних міжнародних стандартів захисту [3].

У наукових роботах, що аналізують кібербезпеку управління даними, наголошується, що основні проблеми власників землі у контексті цифрових загроз пов'язані з:

- неповною або некоректною інформацією в цифрових реєстрах, що може призвести до помилкового оспорування права;
- недостатнім захистом персональних даних, що дає змогу шахраям отримувати доступ до ключових ідентифікаційних елементів;
- низькою кіберобізнаністю серед користувачів електронних сервісів, що робить їх вразливими до фішингу чи соціальної інженерії;
- відсутністю уніфікованих процедур відновлення даних після кібератак, що ускладнює швидке відновлення прав.

Ці ризики спостерігаються не тільки на національному рівні, а й у світовій практиці цифрових реєстрів.

Правове регулювання земельних правочинів в умовах цифровізації ґрунтується на комплексі норм земельного, цивільного та інформаційного законодавства. Відповідно до положень Земельного кодексу України [4] та Цивільного кодексу України [5], право власності на земельну ділянку та інші речові права підлягають обов'язковій державній реєстрації, що надає реєстраційному запису вирішального значення для виникнення, переходу та припинення прав на землю. У зв'язку з цим цифрові державні реєстри фактично стають центральним елементом реалізації та захисту земельних прав, а їх функціонування безпосередньо впливає на стабільність земельного обігу.

Водночас норми Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [6], Закону України «Про електронні довірчі послуги» [7], та Закону України «Про захист персональних даних» [8], не формують цілісного механізму протидії цифровим загрозам у сфері земельних правочинів. Захист інформаційних ресурсів, електронних підписів та персональних даних суб'єктів земельних правовідносин регулюється фрагментарно, що створює правові ризики для власників земельних ділянок і сприяє виникненню шахрайських та рейдерських схем. За таких умов актуалізується потреба узгодження земельного законодавства з нормами у сфері кібербезпеки та імплементації міжнародних стандартів захисту цифрових прав.

Історичний аналіз розвитку земельних відносин в Україні засвідчує тривалу домінанцію державної власності на землю, за якої права громадян у цій сфері мали переважно декларативний характер і не супроводжувалися ефективними механізмами реалізації та захисту. Така модель зумовлювала обмеженість приватної ініціативи, високу зарегульованість земельних процедур та значну залежність суб'єктів земельних відносин від адміністративного розсуду органів публічної влади.

Прийняття нового Земельного кодексу України стало системним етапом переходу до ринкової моделі земельних відносин, у межах якої було проголошено принцип рівності форм власності на землю та створено правові передумови для розвитку земельних правочинів. Водночас практична реалізація зазначених положень тривалий час залишалася ускладненою через інституційну слабкість, фрагментарність правового регулювання та недостатній рівень прозорості управління земельними ресурсами.

З початку незалежності ключові напрями земельної реформи були спрямовані на поступове переосмислення ролі держави у сфері розпорядження земельними ресурсами та формування умов для розвитку конкурентного ринку землі. Зокрема, важливе значення мали процеси децентралізації, у межах яких землі державної власності передавалися у повноваження територіальних громад, що мало забезпечити наближення управлінських рішень до безпосередніх користувачів землі та підвищити рівень публічного контролю.

Не менш значущим напрямом стала дерегуляція землеустрою, яка передбачала спрощення процедур у сфері земельних відносин та скорочення надмірних адміністративних бар'єрів. У цьому контексті впровадження переважного права орендаря на придбання земельної ділянки розглядалося як інструмент забезпечення стабільності землекористування та захисту легітимних очікувань суб'єктів аграрних відносин.

Подальший розвиток земельної реформи був пов'язаний із запровадженням механізмів просторового планування територій громад, що мало на меті формування узгодженої політики землекористування, створення прозорих умов для інвестиційної діяльності, у тому числі за участю іноземного капіталу, а також мінімізацію конфліктів між приватними та публічними інтересами.

Міжнародно-правове регулювання протидії цифровим загрозам у сфері майнових і реєстраційних відносин формується насамперед у межах права кібербезпеки, захисту персональних даних та охорони критичної інформаційної інфраструктури. Такий підхід закріплений у ключових актах Ради Європи та Європейського Союзу і безпосередньо стосується функціонування електронних реєстрів прав на нерухоме майно, у тому числі земельних реєстрів, що дозволяє екстраполювати відповідні стандарти на сферу земельних правочинів.

Базовим міжнародним актом у сфері протидії кіберзлочинності є Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність 2001 року (Будапештська конвенція) [9], яка встановлює обов'язок держав-учасниць криміналізувати незаконний доступ до комп'ютерних систем, втручання у цілісність комп'ютерних даних та систем, а також зловживання засобами електронної ідентифікації. У наукових коментарях до Конвенції наголошується, що її положення поширюються на будь-які інформаційні системи публічного характеру, зокрема державні реєстри, від достовірності яких залежить виникнення або припинення майнових прав. У цьому контексті земельні реєстри підпадають під сферу дії Конвенції як об'єкти, втручання в які створює істотну шкоду публічним та приватним інтересам.

Разом із тим аналіз імплементації Будапештської конвенції в Україні свідчить, що її положення реалізовані переважно на рівні кримінального законодавства, тоді як земельне та цивільне законодавство не містять спеціальних норм, які б визначали правові наслідки кібервтручання у реєстри для дійсності земельних правочинів або стабільності речових прав. Така ситуація не відповідає підходу, який формується у європейській правозастосовній практиці, де кіберзлочини проти реєстраційних систем розглядаються не лише як посягання на інформаційну безпеку, а і як загроза правовій визначеності майнового обігу.

Важливу роль у формуванні міжнародних стандартів захисту цифрових реєстрів відіграє право Європейського Союзу, зокрема Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR) [10]. У рішеннях Суду ЄС та доктринальних джерелах неодноразово підкреслюється, що реєстри нерухомого майна, які містять персональні дані власників, мають відповідати принципам цілісності, конфіденційності та відповідальності розпорядника даних. Порушення безпеки таких реєстрів розглядається як системний ризик, що підриває довіру до публічних інститутів і може спричинити масові порушення майнових прав.

Український Закон «Про захист персональних даних» [8] загалом орієнтований на європейські підходи, однак, на відміну від GDPR, не встановлює спеціального правового режиму для державних реєстрів прав на нерухоме майно та не передбачає обов'язкових процедур повідомлення, аудиту й компенсації шкоди у разі порушення безпеки даних, що безпосередньо впливає на захист земельних правочинів.

Порівняльно-правові дослідження систем земельної реєстрації в державах Європейського Союзу (зокрема Німеччині, Нідерландах, Швеції) свідчать, що земельні реєстри визнаються елементами критичної інформаційної інфраструктури, а їх захист розглядається як складова національної та економічної безпеки. У відповідних правопорядках застосовуються спеціальні процедури призупинення реєстраційних дій у разі виявлення ознак кібервтручання, а також механізми оперативного відновлення порушених записів із мінімізацією негативних наслідків для власників.

З огляду на це міжнародна модель захисту цифрових земельних правочинів може бути імplementована в правову систему України, однак із урахуванням національної специфіки. Така імплементація потребує системного узгодження земельного, цивільного та інформаційного законодавства, закріплення спеціального статусу державних земельних реєстрів, а також встановлення чітких правових наслідків кібервтручання для дійсності та стабільності прав на землю. Відсутність таких норм створює прогалину, яка не перекривається ані чинним земельним законодавством, ані кримінально-правовими засобами захисту.

Особливе місце у трансформації земельних правочинів посіло впровадження принципів прозорості та відкритості управління земельними ресурсами, що реалізується через створення та функціонування електронних державних реєстрів, публічних кадастрових систем і електронних земельних торгів. Перехід до електронних аукціонів та цифрових форм обліку прав на землю був покликаний не лише підвищити ефективність розпорядження земельними ділянками, а й стати інструментом протидії корупційним практикам та земельному рейдерству.

Водночас саме цифровізація земельних відносин зумовила появу нових ризиків для учасників земельних правочинів, пов'язаних із захистом інформації, достовірністю реєстраційних даних та безпекою електронних процедур. У цих умовах завдання земельної реформи набувають додаткового змісту, оскільки поряд із дебіюрократизацією та дерегуляцією постає потреба формування ефективних механізмів кібербезпеки та публічно-правового захисту прав на землі сільськогосподарського призначення.

Висновки Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що трансформація земельних правочинів в умовах цифровізації має подвійний характер. З одного боку, цифрові інструменти істотно спростили доступ до реалізації права власності на землю, підвищили прозорість земельного обігу та зменшили корупційні ризики. З іншого, вони створили нові вектори загроз, пов'язані з уразливістю державних реєстрів, недостатнім захистом персональних даних та зростанням кіберзлочинності у сфері земельних відносин.

Встановлено, що чинне законодавство України у сфері земельних правочинів та кібербезпеки має фрагментарний характер і не забезпечує комплексного публічно-правового механізму захисту прав на землю

в цифровому середовищі. Особливо вразливими залишаються правочини щодо земель сільськогосподарського призначення, які мають високу економічну цінність і часто стають об'єктом шахрайських та рейдерських посягань.

Водночас поза межами даного дослідження залишилися питання цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану внаслідок кібервтручань у земельні реєстри, а також проблеми доказування у справах, пов'язаних із цифровими порушеннями земельних прав. Зазначені аспекти можуть стати перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Павлюх О. А. Кіберзлочинність: проблеми дослідження та методи правового реагування. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених* : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. до Дня науки та 30-річчя Національної академії правових наук України, 18 травня 2023 р., м. Київ. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. Режим доступу: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/2137>
2. Блен П.-Ф., Адітья Т., Сантоса П. Б., Клараун К. Методологічний підхід до управління кіберризиками в системах управління земельними ресурсами. *«Land»*, 2024, 13 (1). С. 19-25. URL: <https://doi.org/10.3390/land13010019>
3. Дрозд О. Ю. Земля як об'єкт земельних відносин. *Адвокат*. 2009. № 1. С. 23–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_1_4
4. Земельний кодекс України: Закон України: від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276814/print1329863956463704>
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435>
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text>
7. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>
8. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
9. Конвенція про кіберзлочинність (Будапештська конвенція, ETS № 185) та її протоколи. URL: <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention>
10. Загальний регламент про захист даних GDPR. URL: <https://gdpr-info.eu/>
11. Рішення ради про уповноваження держав-членів підписати в інтересах Європейського Союзу Другий додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність щодо посиленого співробітництва та розкриття електронних доказів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0718>

REFERENCES:

1. Pavliukh, O. A. (2023). Kiberzlochynnist: problemy doslidzhennia ta metody pravovoho reahuvannia [Cybercrime: Research Problems and Methods of Legal Response]. *Aktualni pytannia yurydychnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh vchenykh*: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference, Kyiv, May 18, 2023. Odesa: Yurydyka Publishing House. Retrieved from: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/2137> [in Ukrainian].
2. Blain, P.-F., Aditya, T., Santos, P. B., & Claramunt, C. (2024). A methodological approach to cyber risk management in land administration systems. *Land*, Vol. 13, No. 1, pp. 19–25. Retrieved from: <https://doi.org/10.3390/land13010019> [in English].
3. Drozd, O. Yu. (2009). Zemlia yak ob'iekt zemelnykh vidnosyn [Land as an Object of Land Relations]. *Advokat – Advocate*, No. 1, pp. 23–26. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2009_1_4 [in Ukrainian].
4. *Zemelnyi kodeks Ukrainy* [Land Code of Ukraine]: Law of Ukraine No. 2768-III of October 25, 2001. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> [in Ukrainian].
5. *Tsyvilnyi kodeks Ukrainy* [Civil Code of Ukraine]: Law of Ukraine No. 435-IV of January 16, 2003. Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/T030435> [in Ukrainian].
6. *Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen* [On State Registration of Real Property Rights and Their Encumbrances]: Law of Ukraine No. 1952-IV of July 1, 2004. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15#Text> [in Ukrainian].
7. *Pro elektronnu identyfikatsiiu ta elektronni dovirchi posluhy* [On Electronic Identification and Electronic Trust Services]: Law of Ukraine No. 2155-VIII of October 5, 2017. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> [in Ukrainian].
8. *Pro zakhyst personalnykh danykh* [On Personal Data Protection]: Law of Ukraine No. 2297-VI of June 1, 2010. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> [in Ukrainian].
9. *Convention on Cybercrime (Budapest Convention, ETS No. 185) and its Protocols*. Retrieved from: <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/the-budapest-convention> [in English].
10. European Union. (2016). *General Data Protection Regulation (GDPR)*. Retrieved from: <https://gdpr-info.eu/> [in English].

11. Council of the European Union. (2021). Council Decision authorising Member States to sign, in the interest of the European Union, the Second Additional Protocol to the Convention on Cybercrime on enhanced co-operation and disclosure of electronic evidence. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0718> [in English].

Стаття надійшла до редакції: 12.11.2025